aednikkude j. m. juurdepääsu. Eriti palju valgus nüüd Tartu vanausulisi peipsiäärseist kalurikülladest. Alguses käisid venelased rae jurisdiktsiooni alla, kuid 40-dais ja 50-dais aastais kiskus Tartu asevalitseja otsustamise nende asjade üle enda kätte. Rae ja gildide protestid ja privileegiumele apelleerimised osutusid tagajärjetuks. — Eestlaste arv püsis sakslaste omaga XVIII sajandi esimesel poolel üldiselt endises proportsioonis. Esimesil linna uuestiehitamise aastail oli eestlasi-alevielanikke sakslasist rohkem olnud, kuid pikapeale muutus vahekord jälle sakslastele kasulikumaks. Kuigi sakslased nüüd elasid enamasti alevites eestlastega segamini, ei muutunud nad eestlaste vastu kaugeltki leplikumaks. Ennemini võime tähele panna vastupidist nähtust — sallimatuse ja vastutulematuse tõusu. Kodanikuks ja gildide liikmeks eestlased ei pääsenud. Valjud abinõud võeti tarvitusele nende tsunftimeistrite vastu, kes eestlasi õpipoisteks olid võtnud ja neile oma ameti õpetanud [1]). 50-date aastate lõpul veeretas ülemkammerhärra, kelle järelevalve alla eestlased kuulusid, viimastele linna kasuks nii suured koormused peale, et need olid sunnitud oma häda raele ja valitsusele kaebama. Kuid raad ega kindralkuberner ei tahtnud rõhutud alevirahva kasuks midagi teha. Asi lõppes eestlaste silmapaistvama mehe Kümmeli Hansu karistamisega teistele hirmuks ja hoiatuseks. — Eestlaste töötingimusi eraisikute teenistuses reguleeris rae poolt a. 1741 maksma pandud Dienstbothenordnung. Kõik alevielanikud loeti linna päriseks ja seati nende kohta nimekirjad kokku. Ükski alevielanik ei tohtinud ilma rae või kammerhärra loata linnast lahkuda ega oma lapsi maale teenima saata. Kui keegi kodanikest tahtis eestlast oma teenistusse võtta, siis pidi ta selle eelmiselt peremehelt järele küsima, kas viimasel selle vastu midagi pole esitada. Täisealise sulase palk määrati 10 riigitaalri, alla 18-aastase poisi palk 6 riigitaalri peale aastas kindlaks. Peale selle pidi peremees teenijale pastlaid andma, niipalju kui kulus. Tüdruku (üle 14 eluaasta) palk võrdus 6 riigitaalriga, mille kõrval tal õigus oli saada paar kingi ja köögipõll. Teenijate ärameelitamine nende seniste peremeeste juurest oli keelatud. 6 nädalat enne kokkulepitud teenistusaja lõppu pidi teenija teatama, kas ta soovib edasi jääda või lahkuda. Vastasel korral võis peremees teda kinni pidada ühe aasta võrra. Päevatöölise palk oli jüripäevast mihklipäevani 10 kopikat, mihklipäevast jüripäevani 8 kop. päevas, hobusemehe oma kaks korda suurem. Neid määrusi täiendas kindralkuberneri resolutsioon aastast 1759, mille järgi ära keelati maalt talupoegi ilma mõisniku nõusolekuta linna teenima võtta.

Linnaelanikkude tulundusliku tegevuse alal näeme XVIII sajandi esimesel poolel suurt tagurpidiminekut. Esijoones on tingimused kauplemiseks Tartu elanikele muutunud õieti ebasoodsaiks. Väliskaubad, mis enne Baltimaade kaudu Venemaale olid läinud, veeti nüüd mereteel otsekohe Peterburisse. Kui Balti sadamalinnad Vene elustunud merekaubandusest ikkagi said teataval määral osa, jäi sügaval maa sees asuv Tartu laialisemaist kaubateist nüüd hoopis kõrvale. Juba a. 1728 kurdab bürgermeister Kellner, et „die Commercien allhier nicht mehr so als in vorigen Zeiten floriren". Tartu kaubandust takistas seegi asjaolu, et aadel oma saadused otsekohe sadamalinnadesse vooritas ja sealt endale laskis vedada soola, rauda, tubakat ja teisi aineid. Pärisorjade abil sooritatav kaubatransport ei läinud mõisnikele peaaegu midagi maksma, kuna Tartu kaupmehed võõrsilt ostetud kaupade transpordi hinna pidid kaubahinnale juurde lisama. Selle tõttu kuivas linnakaup-

1) Vaata huvitavad näited: Sahmen, Collectanea, I, nr. 497, 714 aastaist 1747 ja 1751.

Tartu, lk. 106